

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/nauka-i-edukacja/kongresy/kongres-pamieci-narodowej-1315/183154,Panele-dyskusyjne-podsumowanie-trzeciego-dnia-Kongresu.html>
02.03.2026, 22:40

Panele dyskusyjne – podsumowanie trzeciego dnia Kongresu

15.04.2023

Kongres Pamięci Narodowej dobiegł końca. Za nami kilkadziesiąt rozmów z udziałem znakomitych historyków, edukatorów, publicystów, polityków, twórców, kombatanów i działaczy społecznych. Zapisy dyskusji zostaną udostępnione na naszym kanale IPNtv w późniejszym terminie.

► Tu znajdziesz podsumowanie rozmów, które odbyły się [pierwszego](#) i [drugiego](#) dnia kongresu.

Sprawiedliwość okresu przemian

Na scenie głównej spotkali się przedstawiciele instytucji zajmujących się rozliczeniem komunistycznych i nazistowskich zbrodni w Europie Środkowo-Wschodniej: prokurator Andrzej Pozorski (dyrektor Głównej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, zastępca Prokuratora Generalnego), Constantin Buchet (rumuński badacz, wykładowca w Scoala Nationala de Studii Politice si Administrative), Miroslav Lehky (czesko-słowacki działacz na rzecz praw człowieka), Kamil Nedvědický (zastępca dyrektora Ústav pro studium totalitních režimů), Dragana Spencer (specjalistka z zakresu prawa międzynarodowego i praw człowieka, wykładowca University of Greenwich) oraz nadprokurator Thomas Will (szef Centrali Badania Zbrodni Narodowosocjalistycznych w Ludwigsburgu).

Panel był prowadzony w czterech językach kongresowych (polskim, angielskim, niemieckim i czeskim), a dzięki tłumaczeniu symultanicznemu publiczność mogła w czasie rzeczywistym wysłuchać dyskusji na temat sposobów rozliczenia autorytarnej przeszłości zgodnie ze standardami państwa prawa, w duchu poszanowania praw człowieka.

Przed prelegentami postawiono pytanie o to, jak powinny zachować się kraje w obliczu komunistycznych zbrodni XX wieku: badać je, karać, a może zapomnieć?

Jednoznacznie w tej kwestii wypowiedział się prok. Pozorski: „Karać, badać, edukować i w żadnej mierze nie zapominać”.

Dragana Spencer podkreśliła, że w chwili, gdy w grę wchodzi prawa człowieka nie ma miejsca na relatywizm. Międzynarodowe prawo karne zobowiązuje do prowadzenia śledztw dotyczących tortur, ludobójstwa i zbrodni przeciwko ludzkości, jednak istnieją duże rozbieżności w sposobie rozliczania dwóch totalitaryzmów: niemieckiego narodowego socjalizmu i komunizmu.

Do jej słów odnieśli się pozostali prelegenci, którzy zgodzili się z tym, że o ile zbrodnie niemieckie z czasów II wojny światowej Europa Zachodnia chce rozliczyć, o tyle brakuje tam zrozumienia dla chęci ukarania sprawców zbrodni komunizmu. Z problemem tym borykają się m.in. nasi południowi sąsiedzi. Pracownicy czeskiego Instytutu Badań nad Reżimami Totalitarnymi prowadzą badania i działania edukacyjne, nie mają jednak uprawnień śledczych. Do tej pory w Czechach udało się skazać jedynie 8 zbrodniarzy poprzedniego ustroju.

Na tym tle wyraźnie widać odmiennosć Polski – jedyne go kraju dawnego bloku wschodniego, który tak szeroko podszedł do tematu rozliczania zbrodni. Prokuratorzy IPN mają takie uprawnienia, jak inni prokuratorzy państwowi, prowadzą sprawy karne dotyczące zbrodni, ale też śledztwa dotyczące ukrywania i niszczenia dokumentów, które powinny zostać przekazane do zasobu Instytutu, zajmują się też rehabilitacją osób pokrzywdzonych przez komunistyczne sądy.

Prócz tego IPN prowadzi szeroko zakrojoną działalność naukową, edukacyjną i memoratywną. Prężnie działa Biuro Poszukiwań i Identyfikacji, a także Archiwum IPN, w którym nie tylko gromadzone są akta, ale także opracowywane i udostępnianie opinii publicznej. Wszystkie pionierzy IPN ściśle ze sobą współpracują i właśnie to czyni tę instytucję tak wyjątkową – podkreślił dyrektor Głównej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu.

Mimo tego, że zmiany w prawodawstwie postępują wolno, są jednak zauważalne – nadprokurator Will przekazał, że w Niemczech otworzyła się niedawno furta do karania pomocników nazistów. Warto przypomnieć w tym miejscu głośny proces Iwana Demianiuka, który brał udział w masowych morderstwach ludności żydowskiej w Treblince, Sobiborze, Flossenbursu i Majdanku.

Pomimo licznych badań i publikacji na Zachodzie wciąż panuje przekonanie, że nie są to równie zbrodnicze systemy. Paneliści zaapelowali o to, by kraje Europy Środkowo-Wschodniej występowały zgodnie w tej kwestii na arenie międzynarodowej, a nasz głos był słyszalny m.in. na forum Parlamentu Europejskiego. Padły także postulaty symbolicznego ukarania sprawców i utworzenia „komisji pojednania”. Ważne też, by w dążeniu do ukarania winnych komunistycznych zbrodni nie zapominać o oddaniu czci ofiarom systemu.

Transformacja ustrojowa w Polsce – mechanizmy, osiągnięcia, zaniechania okiem uczestników życia publicznego, naukowców i publicystów

Na przełomie 1988 i 1989 r. rozpoczęły się w Polsce zmiany, których symbolicznym początkiem były obrady „Okrągłego Stołu”. W trakcie uzgodnień przedstawicieli komunistycznej władzy z reprezentantami środowisk opozycji ustalono podział stref wpływów pomiędzy dwa obozy. Wcześniej, nieoficjalnie przedstawiciele obozu ówczesnej władzy spotykali się w Magdalence i willi przy ul. Zawrat z Lechem Wałęsą i niektórymi reprezentantami środowisk opozycji demokratycznej.

Konsekwencją tych ustaleń i rozmów były częściowo wolne wybory parlamentarne 4 czerwca 1989 r. a następnie wybór na stanowisko premiera Tadeusza Mazowieckiego. Równocześnie nadal ministrem spraw wewnętrznych był Czesław Kiszczak a prezydentem wybranym przez Zgromadzenie Narodowe 19 lipca 1989 r. Wojciech Jaruzelski.

Dyskusje dotyczące przemian ustrojowych w Polsce cieszyły się dużym zainteresowaniem. [Dr hab. Ryszard Bugaj](#) i [dr Piotr Naimski](#) wypowiedzieli się jako uczestnicy życia publicznego, a zarazem byli członkowie opozycji antykomunistycznej.

Nad tym, kim byli architekci odpowiedzialni za kierunek zmian na polskiej scenie politycznej w latach 1989–1990, jak oceniane było powstanie Urzędu Ochrony Państwa i Wojskowych Służb Informacyjnych oraz o przekazie medialnym i politycznym dotyczącym przemian rozmawiali publicyści: Dorota Kania, Cezary Krysztopa, Piotr Woyciechowski i Krzysztof Wyszowski.

Na te kwestie spojrzeli też wybitni naukowcy: dr hab. Sławomir Cenckiewicz (ASzWoj), prof.

Antoni Dudek (UKSW), prof. Andrzej Zybertowicz (doradca Prezydenta RP). Jak zauważył podczas Kongresu prof. Dudek jedynie niewielka część polskiego społeczeństwa była pozytywnie nastawiona do zmian gospodarczych: „Polacy do końca nie rozumieli, na czym polegać będzie przejście z systemu gospodarki centralnie sterowanej, gospodarki planowej, do gospodarki rynkowej”.

Panele społeczne

15 kwietnia to również Międzynarodowy Dzień Kombatanta. W tym kontekście na szczególną uwagę zasługują panele społeczne.

Sztafeta pokoleń – przekazywanie pamięci i formacja kolejnych generacji Polaków przez organizacje społeczne

Spotkanie było poświęcone działaniom, które mogą zainspirować dzieci i młodzież do kultywowania tradycji patriotycznych. Chcieliśmy ukazać w jaki sposób idea niepodległościowa przechodziła z pokolenia na pokolenie, zastanowić się wspólnie co sprawiło, że tak wiele osób ruszyło do walki podczas II wojny światowej, ale też porozmawiać o podejmowanych współcześnie działaniach na rzecz upamiętniania historii Polski.

Rozmawiali o tym płk Stanisława Kocięłowicz (Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej), Andrzej Anusz (Instytut Historyczny Nurtu Niepodległościowego im. Andrzeja Ostoję Owsianego), Paweł Kurtyka (Fundacja im. Janusza Kurtyki), Marek Wernic (Wojska Obrony Terytorialnej) oraz Adam Stefan Lewandowski (Instytut Pamięci Narodowej).

►Obejrzyj na IPNtv

Rola organizacji polonijnych i rekonstruktorskich w przetrwaniu dziedzictwa narodowego

Drugi panel społeczny dotyczył działań podejmowanych przez Polonię i grupy rekonstrukcyjne. O kultywowaniu pamięci o Polakach i historii Polski poza granicami kraju rozmawiali: Agnieszka Bogucka (Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” Oddział w Warszawie), Tomasz Karasiński (Grupa Historyczna „Zgrupowanie Radosław”), Dionizy Krawczyński (Stowarzyszenie Marsz Szlakiem Pierwszej Kompanii Kadrowej), Adam Czajka (Grupa Rekonstrukcji „First to Fight”) i Marzena Kruk (dyrektor Archiwum IPN).

►Obejrzyj na IPNtv

Współpraca instytucji publicznych z organizacjami pozarządowymi przy podejmowaniu inicjatyw patriotycznych

Wojciech Kirejczyk (dyrektor programu Biuro „Niepodległa”), Agnieszka Łesiuk-Krajewska (prezes Fundacji Pokolenia Kolumbów, współorganizatorka kampanii BohaterON – włącz historię!), Piotr Mazurek (przewodniczący Rady Narodowego Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego), dr Marek Mutor (przewodniczący

Platformy Europejskiej Pamięci i Sumienia, dyrektor Ośrodka „Pamięć i Przyszłość”, twórca Centrum Historii Zajezdnia) i dr hab. Karol Polejowski (zastępca prezesa Instytutu Pamięci Narodowej) rozmawiali na temat współpracy instytucji publicznych i organizacji NGO w zakresie działań memoratywnych i patriotycznych.

„Instytut Pamięci Narodowej to bez wątpienia największa instytucja w Europie, a może i na świecie, która została powołana do tego, aby służyć – służyć Ojczyźnie i pamięci. Dbamy o dobre imię Polski za granicą i o rodaków, którzy tam mieszkają” – mówił dr hab. Karol Polejowski.

Stosunki polsko-ukraińskie w czasie II wojny światowej

Duże zainteresowanie wzbudził też panel poświęcony stosunkom polsko-ukraińskim w czasie II wojny światowej. Zbrodnia wołyńska, zaplanowana przez banderowską frakcję Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów i konsekwentnie realizowana przez bojówki OUN i Ukraińską Powstańczą Armię, była czystką etniczną, której ofiarą padła polska ludność zamieszkująca Kresy Wschodnie II Rzeczypospolitej. Zbrodnia stanowi wciąż głęboką ranę we wzajemnych stosunkach, zwłaszcza, że w świetle późniejszego prawodawstwa międzynarodowego, kwalifikowana jest jako zbrodnia ludobójstwa.

Co już wiemy, a czego jeszcze nie wiemy o zbrodni wołyńskiej? Czy twierdzenia o przemilczeniu są nadal aktualne? Czy w 1943 roku można było zapobiec ludobójstwu Polaków na Wołyniu? O tym wszystkim rozmawiali: dr Tomasz Bereza (IPN), ks. prof. Józef Marecki (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II), prof. Mieczysław Ryba (KUL) i Ewa Siemaszko.

►Obejrzyj na IPNtv

Dziedzictwo i fenomen „Solidarności” oraz opozycji antykomunistycznej lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku

Prof. Piotr Franaszek (UJ), dr hab. Filip Musiał (IPN), dr Sebastian Pilarski (IPN), prof. Wojciech Polak (UMK) i ks. dr hab. Jarosław Wąsowicz SDB dyskutowali natomiast o tym, że powstanie „Solidarności” rozbudziło nadzieję na to, że komunizm da się obalić.

„Mieliśmy do czynienia z formalnie ze związkiem zawodowym, a faktycznie z olbrzymim ruchem

społecznym, co moglibyśmy pewnie uznać za tworzące się społeczeństwo obywatelskie w sercu komunistycznego bloku, które miało w sobie potencjał zmiany dziejów” – mówił dr hab. Filip Musiał.

Paneliści podkreślili, że solidarnościowy zryw narodu z lat 1980–1981 zmienił oblicze kraju i mentalność społeczeństwa polskiego. Rozważali też kwestie dziedzictwa ruchu pod kątem historycznym, socjologicznym, kulturowym i pokoleniowym.

Patronat Honorowy
Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej
Andrzeja Dudy

Instytut Pamięci Narodowej
zaprasza

13-15 kwietnia 2023

PGE NARODOWY, WARSZAWA

Patronat Honorowy Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Andrzeja Dudy

Historia mówi przez pokolenia

Kongres
Pamięci
Narodowej

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Kongres Pamięci Narodowej